

Dolgo ni mogel vstati. Črez mesec dni šele je zapustil sobo in šel s sosedom na vrt.

Sosed ga je semintja kaj vprašal, a Jošt je dajal popolnoma napačne odgovore, ali se je pa čudno nasmejal. Opazili so kmalu, da pri Joštu ni vse prav v glavi.

Prešla je pomlad in približalo se je poletje. A Joštova bolezen je ostala. Sosed ga je vzel v svojo hišo, kjer so skrbeli zanj kot za svojega.

Ker pa ni bilo skoro nikakega upanja več, da pride popolnoma k pameti, in ker sosed sam ni bil posebno premožen, je hotel iti k županu, da bi ga spravili v mesto. Toda nekateri gospodarji so bili proti temu in so sklenili, naj ga ima vsak nekaj časa v svoji hiši.

Tako je ostalo. Hodil je Jošt iz hiše v hišo, pomagal tupatam pri delu, in ljudje so ga radi podpirali. Imel je vsega za potrebo.

Ker se mu je sčasoma na umu malo zboljšalo, se je naselil v svoji hišici in hodil beračit od praga do praga. Poredni vaški otroci so mu včasih nagajali, da je šel njegov sin v vojsko in da so ga ustrelili.

To je Jošt poslušal s strahom in je začel verjeti. Pogosto se je razjokal. A jokali so tudi poredneži, ki so Jošta žalostili. Doma je pela šiba.

Tako je živel Jošt dobro leto.

Kamor je prišel, so ga ljudje imeli radi. Postal je sčasoma tudi bolj vesel. Povsod je pa vzbujal pomilovanje, saj so ljudje vedeli, kako ga je udarila usoda s trdo roko.

Vaški župnik, ki so poznali moža kot morda nihče v vasi, so se ga usmilili in so ga vzeli k sebi. Dali so mu prijazno izbico pod streho, hrano in obleko.

Hodil je Jošt k bučelam, jim pospravljaj in stregel. Znal je ravnati ž njimi kot malokdo.

Tako živi Jošt še zdaj pri dobrem župniku in se mu vedno bolj jasni razum. Lepo živi v župnišču, dela, kolikor sam hoče, in se spominja svojega sina. Le to še želi in mnogo moli, da bi ga še enkrat videl svojega Franceljna, predno ga ponese za cerkev svetega Janeza . . .

Dobro očetovsko srce! . . .

Slavko Slavič.

Iz dežele bajk in basni.

24. Svetolaska.

(Pravljica).

Svoje dni sta živela brata. Eden je bil z lahkoto obogatel in je imel vsega v obilici. Drugi pa, z imenom Dejan, si ni mogel pomagati, akopram je delal noč in dan, se trudil in obrnil trikrat vsak vinar, pređen ga je izdal. Vedno slabše mu je šlo; trpel je največjo revščino, postil se dan za dnevom, in končno ni mogel dobiti revež celo službe nikjer.

„Kaj hočem?“ je vzdihoval, „vse gre narobe. Sreče ni, pa je ni. Prav govore ljudje, da iz nič ni nič. Kako dobro se godi mojemu bratu; jaz pa sem lačen vsak dan, raztrgan, in vendar delam kakor črna živina! K bratu pojdem in ga poprosim, naj mi pomaga, saj ima vsega dovolj!“

Kakor je sklenil, tako je storil. Napoti se k bratu. Bival je v veliki in krasni hiši.

„Pomagaj mi, brate“, ga zaprosi, „saj vidiš, kako sem reven. Službe nimam in prihranil sem si še manj kot nič. Danes še nisem imel nič v ustih. Pomagaj mi, in Bog ti bo poplačal!“

Bogati brat pa je nagubančil čelo in je osorno odgovoril:

„Kdor zgodaj vstaja, mu kruha ostaja. Potrudi se, saj si mlad in čil! Jaz sem se tudi mučil, preden sem spravil kaj skupaj! Pa da ne porečeš, da si šel lačen izpod moje strehe, ukažem ti dati hleb kruha.“

In res dobi Dejan hleb kruha. Ponižno se zahvali bratu in hoče oditi. Pa ga brat pokliče nazaj.

„Poslušaj! brat moj si, in zato te povabim jutri na obed. Gostovali bomo, ker bo moje žene god.“

„Kako naj pridem?“ se izgovarja oni. „K tebi pridejo visoki gospodje in gospe, a jaz sem reven.“

„E, le pridi“, mu ukaže brat, „se bo že našel tudi zate kak kotiček!“

Dejan obljubi, da pride, pa odide.

Drugi dan se obleče čedno, kolikor se je mogel po svoji revščini, in gre ob določen uri k bratu.

Gospoda se je privažala v krasnih kočijah, oblečena v svilo in baržun. Vse se je svetilo srebra in zlata. Dejan se je sramoval v svoji revni obleki. Ostane v veži in pričakuje, kdaj morda pride mimo brat.

Ni dolgo stal, kar se predenj postavi sluga in mu oblastno pokaže vrata:

„Beračev ne potrebujemo!“

Dejan mu ponižno odgovori, da čaka hišnega gospodarja, in poprosi služabnika, naj ga pokliče.

Ali ta se mu nasmeje v obraz, pokliče še enega tovariša, in oba skupaj iztirata Dejana iz hiše.

Glasi smeh je spremljal Dejana, ko je žalosten odhajal. Milo se mu je storilo, da so tako ž njim ravnali v hiši rodnega brata. Ves obupan koraka dalje in si misli:

„Ko bi vendar našel kak zaklad, ali da bi mi kak dober duh podaril kepo zlata, e — potem —“

Ali nič ni bilo. Pride v gozd in koraka vedno dalje po njem. Ker ni gledal na pot, se je izgubil in ni vedel, kje je. Išče in išče, ali nikjer ne najde steze.

Truden se vleže v mah in zaspil. Hude sanje ga omamijo. Bori se z roparji, plava po morju, a končno v neki puščavi umira od žeje.

Kar se mu zazdi, da vidi v resnici neko prikazen. Svetlo je postalo v gozdni temini. V sredi svetlobe pa je plavala ženska podoba, oblečena

v dragoceno tanjčico, in zlati lasje so se ji razpletli. Prijeten vonj se je razširil okoli.

Prikazen izpregovori:

„Jaz sem gozdna vila Dragojila. Znano mi je tvoje ubožstvo in trdosrčnost tvojega brata. Jaz ti bom pomagala. Toda mladenič si, krepek in čil, in ne spodobi se, da bi v brezdelju užival bogastvo. Zato vzemi konja in obleci obleko, ki jo boš našel, in pojdi po svetn. Spremljala te bom na tvojih potih, dokler boš dober in pobožen!“

To rekši vila izgine.

Dejan pa si mane oči in v čudu gleda na kraj prikazni. To ni bil san, to je bila resnica!

Ta hip zarezgeta za njegovim hrbtom konj. Vesel skoči Dejan po konci in ugleda krasnega belca, ki je nosil dragoceno obleko in še dragocenejše orožje.

Dejan uvidi da si je res pridobil mogočno zaščitnico. Preobleče se po vilini volji, opaše si meč in zajaše iskrega konja.

A glej novo čudo: konj se ni dal voditi, ampak je šel popolnoma svojo pot. Dejan je mislil, da stori najboljše, če mu pusti voljo. In res ni trajalo dolgo, pa sta bila zunaj gozda.

Precej časa je že jezdaril po svetn. Sila bi se mu že bila godila, ali dobra vila je bila napolnila vse žepe njegove obleke s suhim zlatom.

Naposled pride s svojim konjem v veliko mesto. Vse se je čudilo mlademu junaku, ki je dirjal v tako krasni obleki po ulicah.

Ali nekaj se je Dejanu zdelo čudno. Z vseh hiš so vihrale črne zastave; nekatera poslopja pa so bila celo vsa zagrnjena s črnim blagom. Hrupa ni bilo nikoder, in vse je kazalo na žalost.

Popraša nekega meščana, kaj to pomeni.

„Ah, vi ste ptujec!“ mu odgovori. „Le poslušajte! Naši kraljični Svetlolaski je bilo dolgčas in je hotela potovati po kraljestvu. Kralj ji je dovolil in ji dal veliko spremljevalcev. Ali na poti skozi velik gozd se je oddaljila od njih. Spremljevalci so hipoma začuli krik. Ali ko so pohiteli za Svetlolasko, so našli samo njenega konja. Preiskali so vse, ali Svetlolaske niso našli.“ „Ali kam bi bila izginila?“

„Kdo ve? Nobenega sledu niso našli za njo. Naš stari kralj je silno nesrečen! Dal bi rad vse, če bi jo zopet našel!“

Dejan se zahvali prijaznemu možu in jaha dalje. Sklene, da poišče kraljično, če treba, konec sveta.

Komaj odide iz mesta, že mora skozi teman gozd. Tu se nekoliko odpočije.

Komaj pa počiva nekoliko trenutkov, ko se mu zopet prikaže vila Dragojila.

„Ti misliš iskati Svetlolaske“, nasmehlja se mu, „in našel jo boš. Ali bodi pogumen in srčen, ker Svetlolasko imajo v oblasti gorski duhovi. Prepusti se konju. Pripeljal te bo na kraj, kjer gospodujejo. Videl boš skalo in pred njo tri lipe. S to palico potrkaj nanjo!“

Z nasmehom mu izroči vila palico in izgine.

Pogumno skoči Dejan na konja. Popusti uzdo, da ga je belec lahko nesel, koder je hotel. Konj je dirjal po silno pustih krajih. Le tupatam je rastla borna zel med kamenjem. Nikjer ni bilo živega bitja, samo visoko v zraku je plavala ptica roparica.

Željno je napenjal Dejan oči, da bi ugledal skrivnostni kraj. A še-le tretji dan v mraku zagleda visoko pečino, pred katero so rastle tri lipe.

Tajinstvena se mu je zdela okolica. Čudno mu je bilo pri srcu, ko je razjahal konja. Stopil je k pečini in potrkal nanjo enkrat, dvakrat, trikrat. —

Komaj je udaril tretjič s čarobno palico po skali, kar se s hrupom odpre in pokaže se mu temen vhod. Iz njega pa stopi pred Dejana možiček z dolgo sivo brado.

„Kdo si, človek?“ vpraša jezno.

„Pelji me h kralju gorskih duhov!“

„Za menoj!“

Možiček izgine v hodniku. Dejan stopa srčno za njim. Temno je bilo, in videl ni nikogar, pa vendar se mu je zdelo, kakor da sliši šeptanje in govorjenje.

Kar se zasveti od daleč. Še nekoliko, in Dejan pride s svojim spremljevalcem v veliko votlino, katero je razsvetljevalo nebroj lučič. Stene so bile iz samih dragih kamenov in vse se je lesketalo, svetilo in bleščalo, da je Dejanu slepilo oči.

V votlini je bilo vse polno bitij, podobnih Dejanovemu vodniku. Prav spredaj ugleda Dejan vzvišen prostor s prekrasnim prestolom, na katerem je sedel kralj. Mnogobrojne straže so stale okrog njega.

Globoko se Dejan pokloni kralju.

„Kaj hoče ptujec v mojem kraljestvu?“ vpraša kralj.

Zopet se prikloni Dejan in izpregovori:

„Velemogočni kralj gorskih duhov! V tvoji oblasti je kraljična Svetlolaska, hči našega vladarja. Usmili se starega očeta in daj mu zopet nazaj hčer, ki je radost in veselje njegovih starih dni!“

Ali kralj mogočno mahne z roko in odgovori:

„Idi odtod! Pod mogočnim varstvom si, in nismo ti mogli braniti sem. Svetlolaske pa ne damo!“

„Ne damo!“ završalo je po votlini.

„Mogočni kralj! Pomisli, da je Svetlolaska hči kraljeva, in da bi njen oče rad dal za njeno osvoboditev vse, kar ima!“

„Ha, ha, ha!“ zasmee se kralj duhov. „Kaj nam morete dati vi zemeljski črvi? Zlata, srebra, dragocenih kamenov? Ozri se! Ali ne vidiš, da imamo teh stvari stokrat več kakor vi? Le enega bi nam bilo treba: Zlate rože!“

„Zlate rože!“ završalo je po votlini.

„Zlate rože!“ ponovi Dejan.

„Da!“ odgovori duh. „Ali te nimate ljudje. Pa dokler je ne prineseš, ostane Svetlolaska naša. Odidi!“

Jezus izroči sv. Petru poglavarstvo sv. cerkve.

In kralj spet mahne z roko. V hipu je bila tema po votlini, in Dejan je ostal sam z voditeljem.

„Pojdi!“ reče Dejanu. Šla sta po hodniku nazaj, in kmalu je bil Dejan zopet na prostem.

Skala se je zaprla za njim.

Dejan ni vedel, kaj bi storil. Zlata roža! Še nikdar ni slišal o nji. Kako in kje jo torej iskati?

„Zdaj naj bi mi pomagala zopet moja vila!“ vzdahne žalosten. „Pridi, vila, pridi!“

Komaj izusti te besede, že stoji vila pred njim.

„Zlate rože ti je treba? Jahaj vedno proti solncu in prišel boš do gorovja. Na najvišji vrh, na katerega še ni stopila človeška noga, moraš priti in tam najdeš zlato rožo! Ako jo utrgaš, hiti iz kraja in se ne oziraj!“

Zopet je izginila, preden je mogel Dejan izpregovoriti besedo.

Vesel zasede Dejan konja in jaha proti solncu. Še-le za teden dni pride do gorovja, ki se je silno visoko dvigalo k nebu. Vrhovi so bili pokriti s snegom in ledom.

Čudeč se je ozrl Dejan na te gore. Tu naj bi rastle zlata roža! Kako neki, na samih skalah menda, pokritih s snegom? Neverjetno je majal z glavo. A spomni se, da ga vila gotovo ni nalagala, in pogumno je začel lesti v hrib.

Težavna pot je bila, silno težavna. Plezati je moral po strmih pečinah, in stokrat je bilo njegovo življenje v nevarnosti. Zdaj je visel nad globokim prepadom, zdaj se mu je utrgala skala pod nogami in bučeč se valila v dolino, da se je komaj sam še obdržal. A naprej je vendar šlo.

Prišlo je pa še huje. Moral je čez ledenike in s snegom pokrite bregove, in bleda smrt mu je povsod zijala nasproti. Pa vkljub vsem oviram se je vendar vedno bolj bližal cilju.

Končno se je dvigalo skalovje navpik proti nebu; kakor kak grad je stalo ponosno na gori. In tja gori je bilo treba iti, tam je morala biti zaželjena roža.

Pa pogum velja! Počasi je plezal po skalovju, ki je skoro navpik štrlelo kvišku. Vsaka, še tako mala poka mu je dobro služila. Roke so se mu že tresle truda in toliko, da ni že omagal — toda vrh je že tudi tukaj: še enkrat se vzpne in na vrhu je.

Toda — ali ga motijo oči, ali je resnica, ali san? Pred njim je vrt; vrt krasan, kakor si ga ne more misliti človek. Najlepše drevje, najlepše cvetice so združene v nadzemsko krasoto.

Mile sapice pihljajo tu, rahlejšje in ljubkejšje kakor najlepši spomladni dan. Nekoliko stopinj pod tem krasnim vrtom pa vlada zima in mraz.

Omamljen od krasote obstoji Dejan. Kaj tako krasnega in lepega še ni videl nikoli. Stopi nekoliko korakov dalje.

A tu, prav v sredi tega rajskega vrta, stoji zlata roža. Svetla kakor solnce raste v sredi, in Dejanu se zdi, kakor da prihaja vsa toplota od nje.

Zabolelo ga je skoro, ko se je spomnil, da mora to prekrasno rožo utrgati. Počasi se ji bliža.

Skrivnostno se ziblje perje dreves, in Dejanu se zdi, da mu vse brani: Ne trgaj zlate rože! Toliko, da se ni skesal.

Ali spomni se ujete kraljične. Srčno stopi naprej, utrga rožo in jo skrije v nedrije.

Kakor stoteren vzdih je zazvenelo po vrtu. Nato pa se vzdigne šum in hrum, da je Dejanu srce odrvenelo strahu. Krasni vrt je izginil.

Z rožo na prsih je hitel Dejan navzdol. Polovico manj časa je rabil do doline. Po gori pa je razsajal vihar, orkan, kakršnega ni še doživel človek. Da ni Dejana varovala zlata roža, ne prišel bi bil živ z gore.

Kakor veter je drl Dejan naprej. Čez teden dni je prišel pred tisto skalo s tremi lipami. Potrka s čarobno palico in zopet se prikažejo vrata.

„Kaj hočeš, ptujec?“ vpraša že znani možiček.

„Pelji me h kralju!“

„Pojdi!“

Zopet prideta v votlino. Kralj duhov je sedel na prestolu v prelestni krasoti. Jezno se je vzdignil, ko je zagledal Dejana.

„Človek, zakaj nas nadleguješ?“

„Kralj gorskih duhov! Obljubil si, da mi izročiš kraljično, če ti prinesem zlato rožo. Tu je!“

Ob teh besedah potegne Dejan iz nedrij rožo — bila je sveža, kakor takrat, ko je bila utrgana. Kakor solnce je razsvetlila votlino. Lučce po nji so obledele, kakor oblede zvezde po dnevu.

„Zlata roža!“ se je čulo veselo po votlini. Kralj pa je izpregovoril:

„Prinesel si nam, kar smo najbolj želeli. Sedaj nam bo zlata roža razsvetljevala sobane in palače. Vrnem Svetlolasko!“

Kralj je zamahnil z roko. Tisti hip je čutil Dejan, da mu sili nepremagljiv spanec na oči. Izkušal se je premagati, a ni šlo, zgrudil se je po votlini.

Ko se je Dejan zopet vzdramil, je ležal pod milim nebom. Poleg njega je sedela kraljična Svetlolaska.

Prestrašen skoči Dejan na noge. Ali Svetlolaska se mu ljubko nasmeje, rekoč: „Moj rešitelj, hvala ti bodi!“

Ko se pa ozre, zapazi čudeč se v bližini dva konja. Njegovega belca pa ni bilo. Ker ni bilo nikjer človeka, domisli se, da je to vilino delo.

Vesela zasedeta vsak enega konja in jezdita proti mestu. Med potom so pa ljudje navdušeno pozdravljali Svetlolasko in njenega rešitelja.

Še daleč pred mestom jima pride naproti sivi kralj z velikim spremstvom. Zvedel je že vest, da mu je rešena hči.

Svetlolaska skoči s konja in pohiti očetu v naročje.

„Moje dete, moje dete!“ zaplače kralj radosti in jo poljubljuje in objema. Nato pa pokaže Svetlolaska Dejana:

„To je moj rešitelj!“

„Bodi blagoslovljen, moj sin!“ izpregovori srečni oče in ga objame.

Kaj bi še dolgo pravil? Stari kralj je mladima prepustil vladanje, in bili so srečni vsi — stari kralj, Dejan, mladi soprog in Svetlolaska, njegova dobra žena.

Dolgo vrsto let je že vladal Dejan na srečo in zadovoljnost narodo. Nekega dne se je izprehajal pred svojo palačo. Kar pade predenj mož, oblečen po beraško.

„Moj brat, moj brat!“

Tedaj je spoznal Dejan svojega nekdanj bogatega brata, ki je pa po raznih nesrečah obubožal. Ali Dejan ni ravnal trdo z njim kakor nekdanj on, ampak vzel ga je k sebi. Živel so srečno vsi na kraljevem gradu. P. D.

25. Mati in njena hčerka Anica.

Ženi je umrla hčerka Anica. Mati od žalosti ni pila, ne jedla in je le plakala tri dni in tri noči. Tretjo noč je zaspala. In v spanju je videla, da se ji bliža Anica in drži v roki vrček.

„Kaj ti je, Anica? Čemu ti je vrček?“

„V ta vrček zbiram vse tvoje solze, mamica. Glej, vrček je poln do vrha. Ne plakaj več! Ako boš še plakala, bodo tekle solze čez rob na zemljo, in tedaj bom žalostna na onem svetu. Sedaj mi je dobro tam.“ —

Mati odsihmal ni več plakala po svoji hčerki. Veselila se je, da ji je dobro na onem svetu.

(L. N. Tolstoj.)

26. Drevesce in vetrovi.

„Siloviti, nikdar ugnani vetrovi!“ tožilo je mlado drevesce nevoljno. „Zakaj vihrate s tako brezozirno in brezmerno močjo preko mene? Zastavljati moram vse svoje moči, da vam kljubujem in ne podležem!“

„Potolaži se, drago drevce!“ zabučé vetrovi. „Mi s tem, da ti silovito majemo debelce in se upiram v tvoje veje, le krepimo tvoje korenine, od kojih je odvisna vsa tvoja bodočnost.“

Drevesce se je potolažilo ter vztrajno in potrpežljivo prenašalo vetrovne sile. Tako je zrastle v orjaško drevo, ki lahko prenaša najhujše viharje.

Zvonimir Maslè.

27. Medved in klada.

Po ozki poti nad skalovito strmino se je leno sprehajal podplatar medved in se škodoželjno oziral v dolino. Hotel je srečati človeka, trdno prepričan, da zdrobi njegovo moč in orožje ter osmeši vso njegovo razvito premetenost.

Toda pravtedaj ga zgrabi za rejeni vrat močna zanjka. Srdit se obrne in vidi, da je zanjka pritrjena na debelo klado. Zarenči: „Človek ni še za-